

Endülüs'ten günümüze islâm nedir, nasıl algılanmalıdır?

(İslam terörle, kaosla, savaşıla değil barışla, hoşgörülle ve huzurla anılmalı.)

Tarihin derinliklerinde İspanya'nın Endülüs olarak adlandırılan Güney bölgesinde kurulan İslam Devleti, (711-1492) Batı'ya medeniyeti götürmüştü. Endülüs'te bilhassa VIII-XI. yüzyıllar arasında toplumsal ve idarî hayatın pek çok alanında Müslümanlar ve Müslüman olmayanlar yan yana olmuşlardır. **Bu alanlardan biri de evdir.** Her ne kadar Müslüman kadınların Hristiyan ve Yahudi erkeklerle evlenmelerine müsaade edilmese de Müslüman erkeklerin Hristiyan ve Yahudi kadınlarla evlenmeleri teşvik edilmiş, pek çok Müslüman hanesi bir arada yaşama tecrübesinin hayata geçirildiği mekânlar olmuştur. **Bir diğer alan ordudur.** Endülüs Emevî ordusunda ilk teşekkül yıllarından itibaren Müslüman askerlerle birlikte ücretli Hristiyan askerler de var olmuştur. Günümüzde İspanya tarihinin millî kahramanlarından biri olarak ünlenen El Cid (Rodrigo Diaz de Vivar)'in uzunca bir süre Müslüman ordusunda hizmet ettiği unutulmamalıdır. Öte taraftan devlet kökleştikçe ve kendine güveni arttıkça idarî kadrolarda gayrimüslimler de istihdam edilmişlerdir. Yine Müslüman bilginlerin evlerini üç dinden öğrenciler açtıkları da bilinen bir gerçektir. Tarihçi İbnü'l-Hatib bize Beyyase'de oturan Abdullah b. Sehl adlı bilginin felsefe ve matematik derslerine Toledo'lu öğrencilerin akın ettiklerini anlatır. Endülüs şehirleri üzerine yaptığı özgün çalışmalarıyla tanınan İspanyol sanat tarihçisi ve arkeolog Torres Balbas bu gerçeği şu çarpıcı cümlelerle dile getirir: **"Müslümanlar, zimmî Hristiyanlar (Musta'ribler), Yahudiler, doğulu Araplar, Berberiler, kuzeydeki İspanyol krallıklarından gelen Hristiyanlar, Franklar, Cenevizliler ve Sakâlibe gibi Endülüs hayatına özel bir hususiyet kazandıran farklı dinler, farklı kültürler ve farklı soylardan insanlar kendi kıyafetleri içinde ve kendi lisanlarını kullanarak, çok renkli bir resim tablosunu andırırcasına şehir merkezinde dolaşmaktaydı".**

VIII-XII. yüzyıllar arasında Endülüs'teki bir arada yaşama tecrübesi, XII-XV. yüzyıllar arasında Endülüs'ün etkisiyle İspanya'nın kuzeyindeki Hristiyan krallıklara da sirayet etmiştir. Müslüman bilim mirasının Müslüman, Yahudi ve Hristiyan bilginlerin birlikte çalışması sayesinde Latinceye aktarılması böyle bir ortam içerisinde gerçekleşmiştir.

Yaşanan tarih bize, Müslümanların, Yahudilerin ve Hristiyanların geçmişte, sorunların ve gerilimlerin varlığına rağmen, bir arada yaşayabildiklerini, birbirleriyle etkileşim içine girdiklerini, bu etkileşim sürecinin medeniyet alanında olumlu sonuçlar üretebildiğini, buna mukabil savaş ortamı ve ruhunun tolerans ortamını kolaylıkla tersine çevirebildiğini göstermektedir. Batı XIX. yüzyıldan beri ikinci convivencia tecrübesini yaşamaktadır. Bu tecrübenin kalıcı olmasının en temel şartı, Batı toplumlarının geçmişte İspanya'nın içine düştüğü "tek dinli, tek kültürlü bir toplum inşa etme" hatasından uzak kalarak, çok kültürlülüğü araçsallaştırmadan özümseyen ve kurumsallaştırarak kalıcı kılan bir istikamete azimle yönelmeleridir. Şüphesiz aynı şart, son iki yüzyıldır yenilmişlik psikolojisiyle tarihsel bilinçleri ve zihin koordinatları iyice karışmış olan Müslümanlar için de geçerlidir.

Yüzyıllar öncesinde dinlerin ve kültürlerin bir arada (convivencia)* yaşayabildiğinin en güzel örneğini Endülüs'ün tarihinde, Hatay ve Halep'in geçmişinde görebiliriz. Peki ne oluyor da bu yüzyıllar süren birliktelikler, katliamlarla, acılarıyla, ayrışmalarla sonuçlanıyor? Müslümanların, Hıristiyanların, Yahudilerin bir arada yaşayabilmesinin önüne çıkan engeller nelerdir? Ahkâf Suresi 12. Ayette Yüce Allah "O Ku'andan önce, bir rehber ve rahmet olarak gönderilen Musa'nın kitabı (Tevrat) var. Bu, zulmedenleri uyarmak için (gönderilmiş) dili Arapça olan, (kendinden öncekileri) onaylayıp doğrulayan bir kitaptır. İyilik yapanlar için bir müjdedir." denmektedir. Aynı Yaradan'ın kavimleri olan bu dinlerin mensupları, kendi içerisindeki ayrışmanın yanı sıra dinsel ve kültürel ayrışma ile medeniyeti sağlayabilirler mi? Sanmıyoruz. Yakın geçmişte ve halen devam eden savaş, çatışma ve terör olayları yeryüzünde yaşayan her insanoğlunun sorunu olmaktadır. Saf inanın ötesine geçen dinsel yorumlar, siyasallaştıkça ayrışmaya, yanlış yorumlandıkça cehalete davetiye çıkarır olmaktadır. O halde, islâmın özünde olanı bütün açıklığıyla dışarı çıkarmada uluslararası bir işbirliğine, büyük uzlaşmayı yeniden yakalamaya ihtiyaç vardır. Bu da, terörle, katliamlarla ve savaşlarla anılan islâm aleminin bir araya gelip ortak anlamda birleşmelerini gerektirmektedir. O ortak payda; barış, huzur ve hoşgörü olmalıdır. Kayıt dışında gelişen dinsel yorumlar, terörle birlikte anılan islâm algısı, mezhepsel ayrışmalar ve islâm coğrafyasının yeraltı ve yerüstü zenginlikleri ile tarihsel geçmişinin yok olmasına, hepsinden öte milyonları bulan mülteciliğe yol açmakta ve sayısız ölümler gerçekleşmektedir. Yaşanan bunca acıya dur diyebilmek için, kayıpların, insanlarla birlikte tarihi ve kültürel mirasın da yok olmasının önüne geçebilmek için islâmın daha yalın, daha özgürlükçü, birleştirici ve erdemli insanlar yaratmadaki rolünü öne çıkarma gereği oluşmuştur. Elbette nihai amaç, barış, huzur ve hoşgörünün egemenliğine hizmet etmek olacaktır.

UNESCO tarafından Hoca Ahmet YESEVi yılı ilan edilen 2017 yılında islâm toplumlarının geleceğe olan borcu, islâm dininin doğru anlaşılması, uygulanması ve evrensel huzura erişilmesini sağlamaktır. Peki kimdir Hoca Ahmet YESEVi?

11. yy.ın ikinci yarısında doğduğu düşünölen Hoca Ahmed Yesevi, Türkçe konuşan, Farsça'yı da bilen, Allah'ın ayetlerini, Hz. Peygamber sav.in sözlerini duyarak olgunlaşan bir öğretmendir. Yaşadığı hayatla, yaşanması gereken arasındaki o doğal uyumu yakalayan ve bu güzelliği halkıyla paylaşan biridir. Yesevi, hayatını öğrenmeye ve öğretmeye adanmış bir insandır. Öğrenilen her bilgi, hemen (müritlere) öğrencilere aktarıldığı için kısa sürede topluma yayılıyordu. Hikmetin kalpten kalbe konaklaya konaklaya yol alması böyle oluşmuştur. Bir yandan hakikatin bilgisini halkına öğretmeye çalışan Hoca Ahmet Yesevi, bir yandan da kaşık ve kepçe imal ederek geçimini kazanırdı. Kimilerinin menfaatçi tutumları ve halkı sömürdükleri vakidir. Onlar hem yanlış bir din anlayışını yaymışlar ve hem de kendileri bu tutumlarıyla değerli öncülerin halk nazarında onurunu lekelenmişlerdir. Hocanın gözünün ve gönlünün doygunluğu halkı öyle etkiler ki; halk da ona bakarak gönlü doygun yaşamayı öğrenir. Darda kalana yardımcı olmayı, gereğinden fazla olan dünya malına hırslanmamayı ve veren olmayı halkına öğreten Hoca Ahmet Yesevi, böylece öğrettiklerinin yanı sıra yaşadıklarıyla da manevi saygınlığı iyice artır. Din akla, mantığa uygun ve insanca yaşamı dikkate alan bir yapı arz eder. Böyle olunca en başta din önderlerinin halk bu konuda önder olmaları gerekir. Ahmet YESEVi Hazretlerinin en önemli özelliği, Arapça ve Farsça bilmesine rağmen çok sade bir Türkçe ile Hikmet denilen eğitici sözleri, Türkistan Türkleri üzerinde büyük izleri bırakmış olmasıdır. Ahi Evran, Hacı Bektaş, Mevlâna, Taptuk Emre, Yunus Emre gibi

talebeler Anadolu'da Ahmet Yesevi Hazretlerinin çizdiği yolda ilerlemişler ve **Türk dilini**, edebiyatını, kültürünü özellikle İslâm dinini **doğru olarak gelecek nesillere aktarmışlardır.**

“Kâfir bile olsan, hiç kimsenin kalbini kırma, Çünkü kalp kırmak Allah'ü Teala'yı kırmaktır. Gönül kırık zavallı garip birini görsen, yarasına merhem koy, yoldaşı ve yardımcısı ol.”

Federico Garcia Lorca'ın (1898-1936) hakikatleri söyleyen bir adamdı; **Bizim Endülüs'ümüzde, bugünün İspanya'sında Müslümanlar, yedi asırdan fazla hüküm sürdüler.** Bu hâkimiyetimiz, acıyla, gözyaşı ile kan ile bitti. **İslam Hâkimiyetinde her türlü özgürlüğü sağlanan Katolikler; Endülüs'te Müslümanlara ve Yahudilere hayat hakkı tanımadılar.** Bugün, İspanya'da Müslümanlardan geriye Elhamra Sarayı dışında pek bir şey kalmadı. Endülüs'le bağımızı sağlayan Muhyiddin İbni Arabî değil midir?

20. yy.dan gelen bu itiraf, dünya savaşlarından sonra gelinen noktada da bir uzlaşının sağlanamadığını görmekteyiz. Zira, **10 Aralık 1948'da ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin önsözünde;** İnsanlık ailesinin bütün üyelerinde bulunan haysiyetin ve bunların eşit ve devir kabul etmez haklarının tanınması hususunun, **hürriyetin, adaletin ve dünya barışının temeli olmasına,**

İnsan haklarının tanınmaması ve hor görülmesinin insanlık vicdanını isyana sevk eden vahşiliklere sebep olmuş bulunmasına, dehşetten ve yoksulluktan kurtulmuş insanların, **içinde söz ve inanma hürriyetlerine sahip olacakları bir dünyanın kurulması en yüksek amaçları olarak ilan edilmiş bulunmasına,** İnsanlık için zulüm ve baskıya karşı son çare olarak ayaklanmaya mecbur kalmaması için insan haklarının bir hukuk rejimi ile korunmasının esaslı bir zaruret olmasına,

Uluslararası dostça ilişkiler geliştirilmesini teşvik etmenin esaslı bir zaruret olmasına, **Birleşmiş Milletler Genel Kurulu,**

İnsanlık topluluğunun bütün fertleriyle uzuvlarının bu beyannameyi daima göz önünde tutarak öğretim ve eğitim yoluyla bu haklar ve hürriyetlere saygıyı geliştirmeye, gittikçe artan milli ve milletlerarası tedbirlerle gerek bizzat üye devletler ahalisi gerekse bu devletlerin idaresi altındaki ülkeler ahalisi arasında bu hakların dünyaca fiilen tanınmasını ve tatbik edilmesini sağlamaya gayret etmeleri amacıyla **bütün halklar ve milletler için ulaşılabilecek ortak ideal olarak işbu İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si'ni ilan eder.**

Evrensel Bildirgenin ilk maddesi; “Bütün insanlar hür, haysiyet ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdana sahiptirler ve birbirlerine karşı kardeşlik zihniyeti ile hareket etmelidirler.” şeklindedir.

Kuran-ı Kerim'de İnsanın üstünlüğü;

Yüce Allah insana dört türlü sorumluluk yüklemiştir: Allah'a, topluma, kişinin kendisine, yaşadığı çevre ve doğaya karşı insan sorumlu tutulmuştur. İnanç ve ibadet ile ilgili yükümlülüklerle öncelikle Rabbine karşı sorumludur. Rabbini hakkıyla tanımak, farzları yerine getirmek ve günahları terk etmek zorundadır.

“And olsun Biz, insanoğluna şan, şeref ve nimetler verdik; onları karada ve denizde taşıdık, kendilerine güzel rızıklar verdik ve onları yarattıklarımızın çoğundan üstün kıldık.” (İsra, 17/70) şeklinde ifade etmektedir.

Yüzyıllardır yaşanan bunca savaş, çatışma neden hala sürmekte? Canlılar içinde üstün vasıflarla yaratılan insanoğlu birbirine üstünlük sağlama iddiasını sürdürürken kendi neslinden olanı yok etmeye varan mücadelesi ile aslında kendi sonunu da getirdiğinin farkında değil midir? Gelineen noktada; insanoğlu Dünyanın “yaşanamaz” bir gezegene dönüştüğünü görerek başka gezegenler arama derdine düşmüştür. Oysa zm; kendi içindedir. Yüce Allah’ın akıl ve vicdan ile donattığı insanoğlu, bu rehberlik vasıflarını kullanmadıkça kaza yapmıştır. Bedelini de çok ağır ödemektedir. O halde, yaşadığımız coğrafya nerede olursa olsun kesin olan bir şey var. Hepimiz DÜNYA VATANDAşIYIZ. Aynı Allah’ın kullarıyız. O halde, ortak paydayı bulmak için daha neyi bekliyoruz? . İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinde de yazılı olan “Bütün insanların zgr, kişilik ve haklar bakımından eşit olduğu” gerçeğinin ilan edildiği yıldan bugüne 70 yıl geçmiş ve insanlık henüz huzur bulmamıştır. O halde, UNESCO tarafından anılan kişiliklerin de ortak özelliği, insanoğlunun hr, huzurlu, barış içinde ve hoşgörü ile yaşayabilmesinin çabasını gösteren insanlar olduğunu görürüz. Artık, barışın, huzurun ve hoşgörünün egemen olduğu bir toplum düzeni için “Kayıt dışında şekillenen” dinsel yapılarla mücadele, dinin doğru anlaşılması ve aktarılması, şiddetin değil hoşgörünün temsilcisi olduğunun anlatılması çok büyük önem kazanmıştır. Konuya ilişkin Kamu erki ve kamu yararına çalışan vakıflar-derneklerin ortaya koyacakları “ze dönme” çabası insanlığın geleceği için büyük önem taşımaktadır. Unutmayalım ki “En hayırlınız, insanlık alemi için hayırlı işler işleyenlerinizdir.”

şükrü MUTAF
Eğitim Yönetimi Bilim Uzmanı
(TODAİE E.)